

OMRÅDESBESTÄMMELSER

för

SKINNARÅSENS FÄBODAR

Leksands kommun, Dalarnas län

Upprättade av Stadsarkitektkontoret 1996-04-02, reviderade 1997-03-13

BAKGRUND

I och med att Plan- och bygglagen (PBL) trädde i kraft den 1 juli 1987 infördes ett nytt planinstitut, områdesbestämmelser. Områdesbestämmelser ger kommunen möjlighet att inom ett begränsat område säkerställa vissa syften i översiktsplanen. Oftast gäller det att säkerställa utpekade riksintressen. Områdesbestämmelser har samma karaktär som detaljplan men reglerar endast ett begränsat antal frågor. De ger ingen förutbestämd byggrätt och ger heller inte kommunen rätt att lösa in mark. De gör det möjligt för kommunen att förhindra olämpliga förändringar och att reglera bebyggelsens utformning i värdefull miljö samt att utöka eller minska lovplikten. Till skillnad från detaljplan har områdesbestämmelser ingen begränsad genomförandetid utan gäller tills de ändras eller upphävs. Förfarandet när områdesbestämmelser antas, ändras eller upphävs är detsamma som vid detaljplanläggning, d v s samråd, utställning osv. Lagtexten om områdesbestämmelser återfinns i PBL 5 kap 16 §.

BESKRIVNING

HANDLINGAR

Förutom denna skrivelse hör en karta till områdesbestämmelserna.

UNDERLAG OCH TIDIGARE STÄLLNINGSTAGANDE

I en kulturhistorisk miljöanalys beställd av Leksands kommun och utförd av Dalarnas museum (1983) utvärderades Skinnaråsen såsom riksintresse för kulturmiljövården. Värderingen fastställdes 1987-11-05 av Riksantikvarieämbetet (W2943).

I Länsstyrelsens naturvårdsprogram för Kopparbergs län (1988) redovisas Skinnaråsens fäbodar som värdefullt för naturvården (klass II). Enligt sammanställningen "Dalarnas ängar och betesmarker" (1993) redovisas fäbodstället som klass III (högt värde). I länsprogrammet för bevarande av odlingslandskapet (1993) är Skinnaråsen prioriterat i

högsta klass för erhållande av landskapsvårdsersättning.

På grundval av en hemställan från Skinnaråsens fäbodlag år 1983 uppdrog kommunstyrelsen 1984-06-26 åt byggnadsnämnden att upprätta områdesplan för fäbodstället. Ett arbete som avbröts i och med tillkomsten av plan- och bygglagen (PBL). I PBL:s mening har Skinnaråsen av byggnadsnämnden bedömts utgöra samlad bebyggelse.

HISTORISK OCH TOPOGRAFISK BAKGRUND

Skinnaråsen redovisas i 1663 års fäbodinventering med tre brukare från byarna Rälta, Gärde och Smedsarvet. När fäboddrift här upptogs är okänt, mest troligt under 1500-talet.

Vid storskiftet 1823-24 fanns här 16 fäbodgårdar med brukare från 8 byar, främst Häradabygden. Skinnaråsen var ett typiskt stort slätterfäbodställe (hemfäbodar) med största blomningstid under 1800-talets senare hälft. Som mest har det funnits 22 stugor. Fäboddriften upphörde vid mitten av 1930-talet.

Skinnaråsen är högt beläget på ett småkuperat åsparti (395-425 möh) med fina utblickar i flera väderstreck. Fäbodgårdarna ligger dels i en större klunga i ett lägre parti åt norr, dels i tre små gårdsgrupper i de högsta lägena åt söder, samt därtill några spridda anläggningar. Mellan de olika bebyggelsegrupperna är en stor sammanhängande öppen vall med en hel del odlingsrösen. Skogsbilväg leder till fäbodstället med vägslut, gamla buförstigar vidtar som idag fungerar som vandringsleder.

Fäbodgårdarna har i allmänhet bevarad kringbyggd form. Bebyggelsen är enhetligt ofärgat grå och väl underhållen. Det finns ännu förhållandevis många uthus kvar, t ex 10 härbren.

Under främst 1960-talet och 1970-talet har ett antal fritidshus tillkommit. Nuvarande användning omfattar fritidsboende och permanent bosättning med djurhållning.

Förutom av ortsbor frekventeras området av ett betydande antal turister. Många märkta vandringsleder finns i omgivningen.

GRUNDDRAGEN I MARKENS ANVÄNDNING

I kommunens översiktsplan anges det aktuella området som riksintressant ur kulturhistorisk synpunkt. Kommunens ambition att säkerställa riksintresset har också redovisats i översiktsplanen. Som planinstitut har områdesbestämmelser valts, eftersom avsikten med planläggningen huvudsakligen är att reglera befintlig bebyggelse. Bygglöplikten föreslås dels ökas för att säkerställa riksintresset, dels minskas för att underlätta enklare tillbyggnader och kompletteringsbyggnader.

Området utgör en ur kulturhistorisk synpunkt värdefull fäbodmiljö (enligt 3 kap 12 § PBL). Av avgörande betydelse att bevara är den ursprungliga bebyggelsen med utseende och form från fäboddriftens dagar; bebyggelsemönstret med gärdesgårdar, f d nötgator och stigar samt att bibehålla de öppna täkterna och odlingsmarkerna med åkervägar och hölador. Förutsättning för att de riksintressanta värdena ska bestå är

att de ursprungliga fäbodstugorna med tillhörande uthusbyggnader vårdas och inte rivs eller förändras genom ombyggnader, tillbyggnader, materialförändringar eller avvikande färgsättning. Särskilt viktigt är att bibehålla de gamla uthusbyggnaderna av olika slag. Det är också angeläget att odlingsrösen inte förändras eller att vägar beläggs eller ges nya sträckningar eller att de gamla buförstigarna försvinner. Med bibehållande av nötgatornas och buförstigarnas form och karaktär avses att de även i fortsättningen trampas och används, men inte att de förändras genom grävningsarbeten, utvidgningar eller uträtningar. Skogsbruk bör bedrivas med särskild hänsyn till kultur- och naturvårdsintressena och med inriktning på ett ökat inslag av lövträd i närheten av fäboden.

FÖRUTSÄTTNINGAR, MOTIVERINGAR OCH KOMMENTARER TILL BESTÄMMELSERNA

Trots tillkomsten av ett antal fritidshus under senare decennier utgör Skinnaråsen en väl bibehållen fäbodmiljö med enhetligt ofärgad bebyggelse och relativt välbevarat månghussystem.

Den ännu öppna förhållandevis stora täkten med odlingsrösen och gärdesgårdar runt flera gårdar tillhör fäbodkaraktären och är en förutsättning för bebyggelsemiljöns helhetsverkan. Därtill är det angeläget att hålla de gamla hackslogarna och betesmarkerna inom fäbodstället öppna (jfr bif karta över förhållandena 1995). Skinnaråsen är en av de bäst bevarade fäbodställen söder om Siljan där ett bevarande ur allmän synpunkt är mycket angeläget.

Bestämmelseområdets avgränsning har, i förhållande till riksintresset Skinnaråsens avgränsning, modifierats. Stor möda lagts på att verkligen hitta en avgränsning som har betydelse för upplevelsen av bebyggelsen i fäboden och för förståelsen av äldre tiders fäboddrift.

UTFORMNING AV ALLMÄN PLATS

Befintlig vägstandard på tillfartsvägar ska bibehållas vad gäller bredd och beläggning. Gamla vägar (nötgator) och buförstigar av kulturhistoriskt värde ska bibehållas till ursprunglig sträckning, form och karaktär.

ALLMÄNNA HÄNSYNSREGLER FÖR JORD- OCH SKOGSBRUK

Det är i första hand fastighetsägaren som har ansvaret för att tillräcklig hänsyn till natur- och kulturmiljövården tas i jord- och skogsbruk. Förutom skogsvårdslagen och lagen om skötsel av jordbruksmark är det främst naturvårdslagens generella krav på samråd enl 20 § NVL som berör jordbrukarna.

Skyldighet för jordbruket att ta hänsyn till natur- och kulturmiljövården redovisas i 6a § i skötsellagen. Av jordbrukets föreskrifter (SJVFS 1991:97) framgår bl a:

att åkerholmar, odlingsrösen och stenvägar inte får skadas eller tas bort.

att bruksvägar och stigar som har kulturhistoriskt värde inte får skadas eller

tas bort. De stigar och brukningsvägar som har kulturhistoriskt värde är markerade på kartan.

- att sprängsten eller annat avfall från jordbruksproduktion inte får placeras på stenmurar, odlingsrösen, åkerholmar, längs dikeskanter, i skogsbryn eller på betesmarker om områdets värde från natur- eller kulturmiljösynpunkt därigenom skadas.
- att gödsling inte får ske på ängs- eller betesmark om markens flora och fauna är av sådan beskaffenhet att det är sannolikt att marken inte tidigare har gödslats.

Biotopskydd gäller enligt 21 § NVL och 19 a-c § naturvårdsförordningen (NVF). I bilagor till 19 a-b § NVF framgår vilka biotoper som är särskilt skyddsvärda och inte får skadas i jordbruksmark tex källor, småvatten och våtmarker, odlingsrösen och odlingssträngar, åkerholmar samt mindre skogsbestånd av speciell art.

Skogsstyrelsen har utfärdat föreskrifter och allmänna råd med stöd av 30 § skogsvårdslagen. Här framgår vad som gäller vid all skötsel av skog, även på mark som inte är skogsmark. Hänsyn till naturvårdens intressen ska utformas så att den biologiska mångfalden gynnas så mycket som möjligt. Kraven på hänsyn till naturvårdens och kulturmiljövårdens intressen kan tex innebära att

- * skogliga impediment och produktiva områden av liten ekonomisk betydelse (0,5 - 1,0 ha) undantas från skogsbruksåtgärder såsom avverkning eller gödsling.
- * inslag av lövskog behålls vid avverkning.
skador till följd av skogsbruksåtgärder ska undvikas vid hänsynskrävande biotoper och värdefulla kulturmiljöer i skogen tex övergiven inägomark eller fåbodtäkt, igenvuxna hagmarker odlingsrösen, stensträngar och äldre brukningsvägar, örtrika områden längs bäckdrag, speciella skogspartier osv.
- * skyddszoner med träd vid avverkning lämnas kvar mot öppen fåbodtäkt och bebyggelse.
- * enstaka träd eller trädsamlingar av särskilt intresse lämnas kvar.
- * allmänt nyttjade stigar, stigar av kulturhistoriskt intresse, permanenta spår och leder ska rensas från avverkningsrester och lagas, när det behövs för framkomlighet. Ny skog får inte anläggas på sådana stigar och leder.

Ett sätt att värna om marker med nationella natur och kulturmiljövärden (tex för Skinnaåsen) är att skötselavtal upprättas mellan markägare och länsstyrelse/kommun där olika ersättningsmöjligheter kan kanaliseras. Utformningen av tillgängliga stödmöjligheter har varierat. För närvarande utgår stöd till aktiva fåbodbrukare. Vidare kan s k Miljöstöd utgå till objekt med mycket höga värden, främst vid betesdrift och slåtter av ogödslad, gräsbärande mark. I vissa fall kan medel utgå till renovering och underhåll av värdefulla "överlopsbyggnader" tex hölador och hägnader samt för informationsarbete. Här ovan uppräknade möjligheter beslutas av Länsstyrelsen. Kommunen kan genom miljö- och hälsoskyddsnämnden ge stängselbidrag för betesdjur inom lämpliga områden.

PLACERING, UTFORMNING, UTFÖRANDE

Allmänt

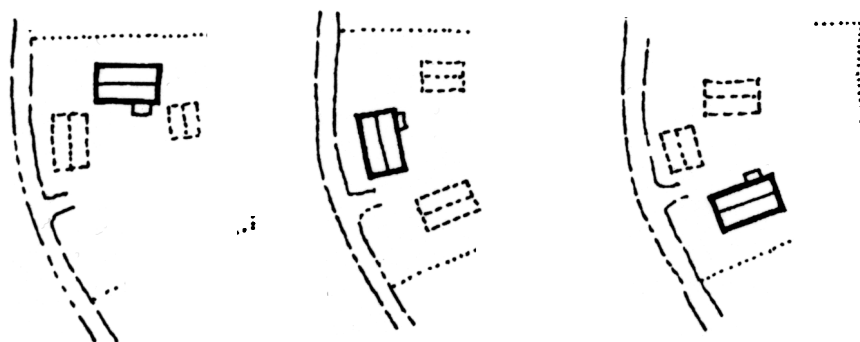
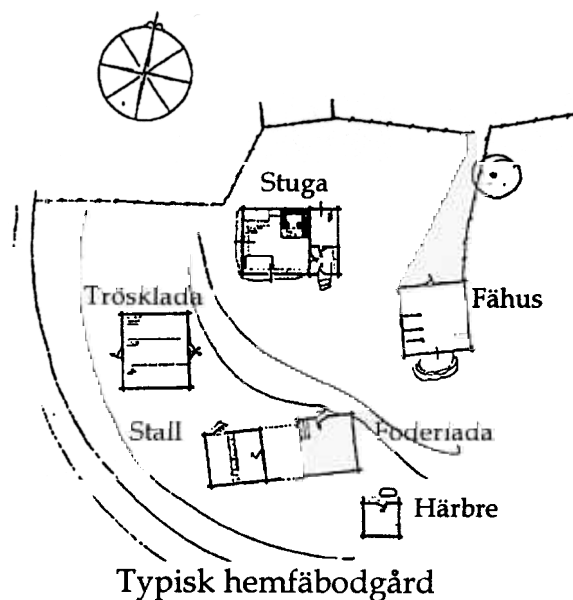
För att säkerställa riksintresset för kulturmiljön ska placering, utformning och utförande av byggnader ske med hänsynstagande till den riksintressanta kulturmiljön.

Vad gäller ytterligare bebyggelse måste stor restriktivitet iakttas för att kulturvärdet och det för fäboden typiska bebyggelsemönstret ska bibehållas. Nya stugor i tidigare inte bebyggda lägen är i princip inte lämpligt. Ytterligare bebyggelse är i regel endast möjlig på befintliga gårdsplatser eller på gamla gårdsplatser som i dag är obebyggda. Nu obebyggda men vid storskiftet bebyggda gårdsplatser redovisas på den bifogade kartan. Övergivna gårdsplatser betraktas enligt kulturminneslagens 2 kap som fasta fornlämningar. Lansspråktagande av sådana för ny bebyggelse ska därför föregås av länsstyrelsens tillståndsprövning. Detta kan förenas med krav på arkeologiska insatser

Utformningsbestämmelserna för nya hus eller för ombyggnader av befintliga byggnader har gjorts förhållandevis detaljrika, eftersom avvikande storlek, taklutningar och takmaterial, fönsterformer, färgsättning, skorstenar och entrépartier kan vara förödande för upplevelsen av den enhetliga fäbodmiljön.

Placering av ny bebyggelse

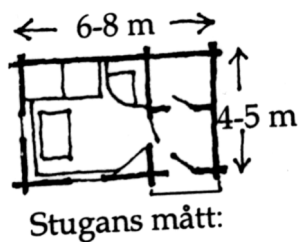
Ny bebyggelse är i regel endast möjlig på befintliga gårdsplatser (bebyggda eller obebyggda). Nya byggnaders placering ska följa traditionellt mönster för fäbodgårdar, se fig.

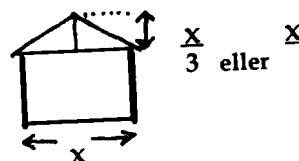
Utformning

Ny byggnad ska i utseende och storlek utformas enligt äldre lokal byggnadstradition.

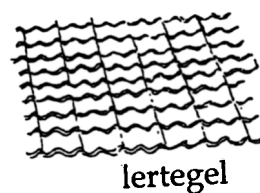
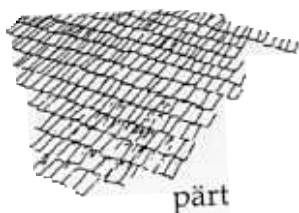
- * Huvudbyggnad och erforderliga gårdsbyggnader ska i form och storlek ansluta till äldre befintliga fäbodstugor respektive uthusbyggnader. Stugans mått: bredd 4-5 m, längd 6-8 m, se fig.

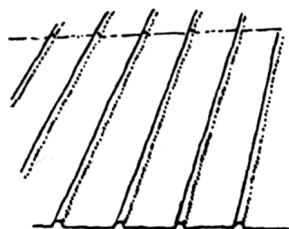
Byggnad ska förses med sadeltak med lutning 27 - 34 grader, se fig.

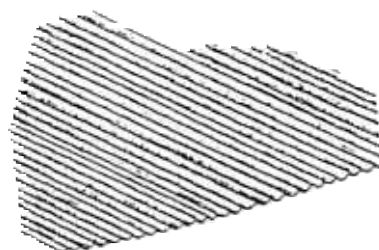
Takmaterialet ska vara takved, pärt eller rött lertegel. På uthusbyggnader, utom härbren, kan även pannplåt eller sinuskorrugerad plåt med ljusgrå färg användas. Eventuella hängrännor bör helst vara av trä. Se fig.

på uthus (ej härbren) även:
pannplåt

sinuskorrugerad plåt

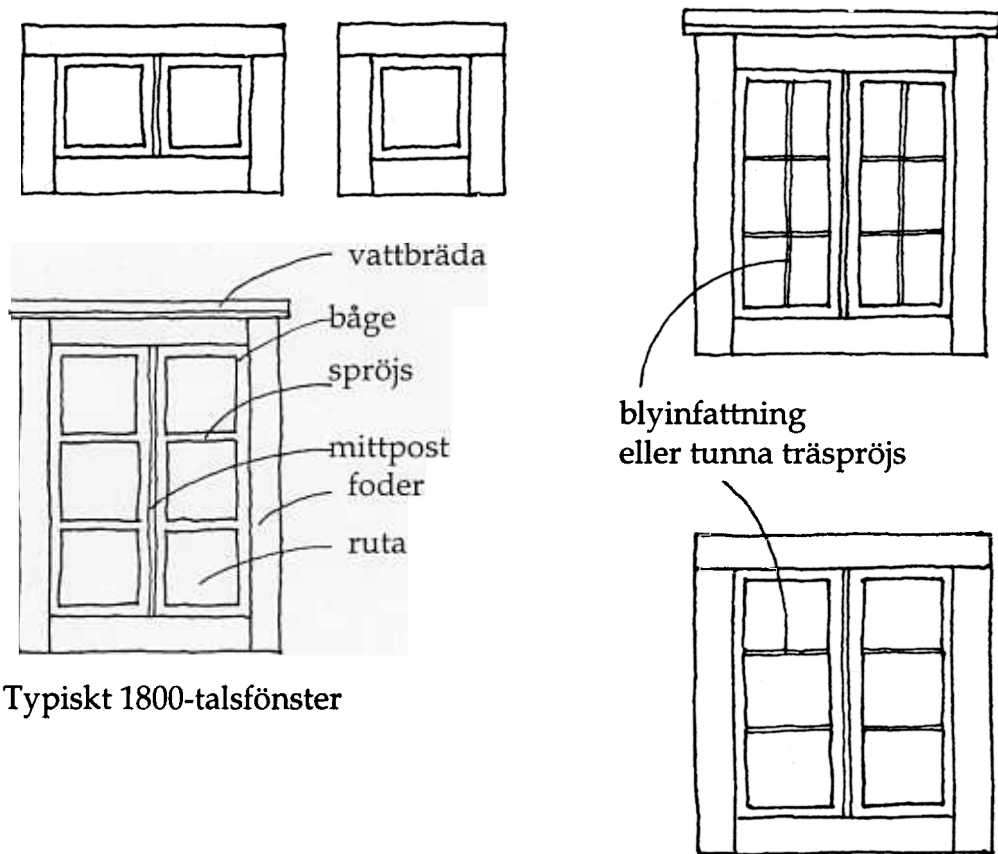

- * Skorsten ska vara murad av tegel och kan krönas med täckskiva, se fig.

Exempel på täcksivor på fäbodstugor i Leksand

- * Fönster ska på huvudbyggnad vara stående rektangulära med fast mittpost och fasta spröjsar, bredd ca 1 m. Fönster ska placeras i fasadliv, se fig.

Typiskt 1800-talsfönster

Fönstertyp från 1700-talet

- * Fönsterbågar, foder och vindskivor ska helst vara ofärgat grå. Vit linoljefärg kan användas.
- * Uthusbyggnader ska helst vara fönsterlösa eller i varje fall endast ha enstaka, mindre fönster.

- * Tak över entré bör utformas som enkelt förtak, se fig.

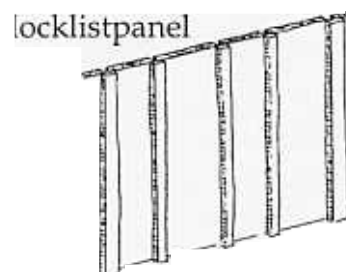
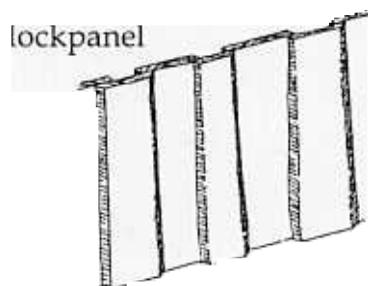
Förstukvist ska i bredd och höjd inte överstiga 2 meter, i längd inte 1,5 meter.

- * Underhållsåtgärder och renovering ska i utförande , färg, material och kvalitet i möjligaste mån överensstämma med originalutförandet eller i ett utförande som är typiskt för byggnadens tillkomsttid.

Fast inhägnad ska utföras i form av traditionell gårdsgård.

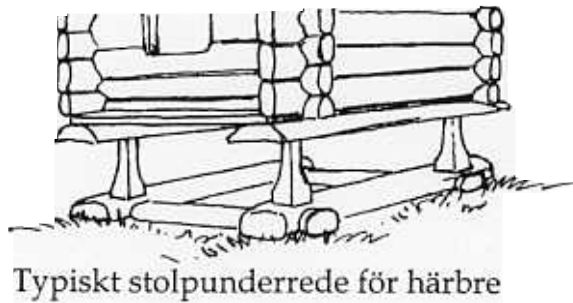
- * Fasadmaterial ska vara timmer, obehandlat eller behandlat med järnvitriol. Vägghäls (locklist- eller lockpanel) kan i vissa fall användas, se fig.

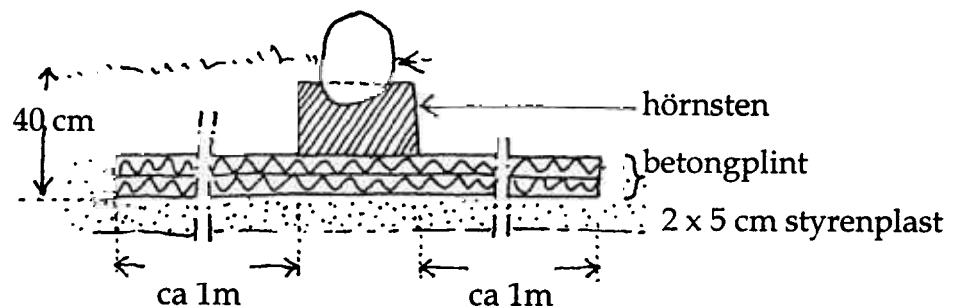
Föreskrifterna avser inte att befintliga, avvikande förhållanden vid ikraftträdandet ska vara otillåtliga. Det är dock angeläget att vid underhållsåtgärder och renoveringsarbeten åtgärda eventuella, tidigare felgrepp, som inneburit avvikelser i förhållande till den äldre lokala byggnadstraditionen vad gäller utformning, färgtyp, material eller kvalitet. Underhållsåtgärder och renovering ska ske på sådant sätt att de kulturhistoriska värdena vidmakthålls.

Fasta inhägnader för att stänga inne eller stänga ute betesdjur har varit gårdesgårdar. För fåbodmiljön är det viktigt att dessa även framgent underhålls och nybyggs. För tillfälliga inhägnade marker för betesdjur kan el- eller fårstängsel användas.

Bestämmelser om härbrens och övriga byggnaders grundutförande är viktiga att beakta för att bevara den gamla byggnadstraditionen. Se fig .

Typiskt stolpunderrede för härbre

I bevarandesyfte för enstaka byggnader eller för att värna om det traditionella bebyggelsemönstret har bygglovplikten utökats till att även omfatta uppförande av vissa komplementbyggnader, vissa ekonomibygnader, vissa tillbyggnader, vissa ändringar av fasader och tak etc. Marklov har införts främst för att värna om de gamla tomtplatserna. Schaktning eller utfyllnad är olämpliga åtgärder. Det är viktigt att bibehålla ursprunglig vegetation, liksom den naturliga markytan och dess höjdläge. Omfattande grundgrävningar liksom t ex anlagda gräsmattor och gångar är främmande inslag i en fäbodmiljö. Detta gäller även t ex flaggstänger och kraftiga portaler.

Skyltar och ljusanordningar är främmande inslag i fäboddar. Mycket stor restriktivitet kommer att iakttas mot uppsättning av sådana.

BESTÄMMELSER

Då området utgör en ur kulturhistorisk synpunkt värdefull fäbodmiljö enligt 3 kap 12 § PBL, skall placering, utformning och utförande av byggnader, andra anläggningar och tomter mm ske med hänsynstagande till den riksintressanta miljön.

BYGGLOV KRÄVS FÖR ATT

- Göra om- och tillbyggnader som avsevärt påverkar byggnads yttre utseende.
- Göra tillbyggnader eller uppföra komplementbyggnader med en större byggnadsarea än 40 kvadratmeter. Detta gäller även ekonomibygnader för jordbruk, skogsbruk eller därmed jämförlig näring.
- Färga om byggnader eller byta fasad- eller takmaterial, om åtgärden avsevärt påverkar byggnadens yttre utseende.
- Riva byggnad eller byggnadsdel större än 40 kvm. Om byggnaden ingår i en gårdsbildning, krävs lov även för rivning av mindre byggnad.
- Sätta upp skyltar eller lusanordningar med stark ljusspridning.
- Utföra schaktning eller fyllning som avsevärt påverkar tomts höjdförhållanden.
- Anlägga eller väsentligt ändra vattentäkt

BYGGLOV KRÄVS INTE FÖR ATT

- På bebyggda tomplatser göra tillbyggnader eller uppföra komplementbyggnader med mindre byggnadsarea än 40 kvm, under förutsättning att
 - Tillbyggnad av bostadshus i princip utförs enl fig på sid 6.
 - Tillbyggnad av uthusbyggnad inte görs större eller bredare än den tillbyggda byggnaden.
 - Nybyggnad uppförs i omedelbar anslutning till övriga byggnader på tomten. (Fig på sid 5)
 - Nybyggnad eller tillbyggnad förläggs minst 4,0 meter från tomtgräns.
 - Tillbyggnad eller nybyggnad utförs med fasader i timmer eller träpanel (lock- eller locklistpanel) och målas med järnvitriol, rödfärgas eller ges samma färgton som övriga byggnader på tomten.
 - Tillbyggnads eller nybyggnads tak utformas som sadeltak med en lutning av 27 - 34 grader samt beläggs med rött lertegel eller takmaterial lika övriga byggnader på tomten. Uthustak kan beläggas med pannplåt eller sinuskorugerad plåt i ljusgrå färgton. (Fig på sid 6)
 - Skriftligt medgivande inhämtas från ägare till angränsande fastigheter, våghållare och eventuella nyttjanderättshavare.
- Riva byggnad eller byggnadsdel mindre än 40 kvadratmeter, under förutsättning att byggnaden inte ingår i en gårdsbildning och därför bör bevaras.

OBS att även för bygglovbefriade åtgärder erfordras byggnanmälan

Planförfattare

P Folke Nyholm
Stadsarkitekt

Roland Andersson
Kommunartikvarie

1001

